

Paul Gerhardt och Sverige.

Den 27 maj i år hade tvåhundra-femtio år förflutit sedan ärkediakonen i Lübben (Lausitz) Paulus Gerhardt avled. Tid och lägenhet medge icke någon utförligare teckning av den store psalmistens ännu alltjämt ganska okända levnad men kring hela världen kända livsverk i den kyrkliga sångens tjänst. Vi få inskränka oss till att ge några antydningar om hur hans psalmer först blivit förmedlade till den svenska församlingens bruk vid of-fentlig och enskild andakt¹.

De första svenska psalmister, som veterligen tagit sig före att söka kläda Gerhardts psalmer i svensk språkdräkt, äro den i tredje häftet av denna tidskrifts innevarande årgång omtalade prästmannen *Ericus Laurentii Norenius* och den utom sin litterära verksamhet nästan alldeles okände translatorn *Petrus Samuelis Brask*, bägge yngre samtida till den store tyske sångaren. Av Norenius' Gerhardt-översättningar (allesamman passionspsalmer) finnas nu blott begynnelseraderna kvar (i det bevarade registret till en defekt andaktsbok från Gerhardts dödsår), men Brasks tolkningar äro representerade såväl i 1695 som i 1819 års psalmbok (gps 319 »Den som frisker är och sund» och nps 192 och 389) och dessutom i »Mose och Lamsens Wisor» alltifrån 1724, där man även finner en god översättning av »Gieb dich zufrieden»: »Var ej orolig» (se Kyrklig Sång n:r 149).

Mera fritt, såsom hans sedvänja var, behandlade *Haqvin Spegel* de

gerhardtska originalen »Nun ruhen alle Wälder» (nps 442) och »O du allersüsste Freude» (nps 136), medan han tämligen troget återgav »Wach auf mein Herz und singe» (nps 429). De försök, som senare gjorts, att om icke uttränga så åtminstone skaffa en plats bredvid den Spegelska texten åt en mera ordagrann tolkning av »Nun ruhen alle Wälder» (J. v. Düben 1725, Hedborn 1812—1813) ha icke haft framgång: folklynesmotsatser torde här ha spelat in.

Det är emellertid naturligt, att i de talrika tyska hemmen i Sverige vid denna tid — liksom i de många svenska familjer med tysk bildning, som särskilt funnos i de större städerna, Gerhardts psalmer sjöngos på originalspråket. Detta torde ha stimulerat lusten att göra dessa klenoder kända i större utsträckning, än 1695 års psalmbok tillstodde. Andaktsböcker hade ju f. ö. en strykande åtgång under sjuttonhundratalets förra hälft, och de innehålla gärna en större eller mindre mängd psalmer. Så möter oss i den av riksrådet *Joakim von Düben* utgivna samlingen »Utwalde Andelige Sånger» (Sthlm 1725) över ett dus-sin översättningar från Gerhardt, bland vilka åtminstone en omsider efter åtskillig överarbetning rönt äran att införlivas med vår kyrkliga psalmskatt: den vackra sommarpsalmen Om Skapelsens Werck: »I thenna ljuwa sommartid» (nps 643).

I Thenna liuwa sommartid
Gack ut min siäl, tig fågna vid

¹ Skildringar av Gerhardts liv och diktning ha givits oss av J. A. Eklund och E. N. Söderberg i deras allmänt bekanta psalmhistoriska arbeten, samt av Clemens Ähfeldt och Hj. Holmquist. Översättningar även av G:s mindre kända psalmer ha lämnats av N. J. Cervin-Stéenhoff (Lund 1849), J. W. Warholm (1897), A. E. Friedlander m. fl.

Then stora Gudens gåfwor,
Gack trågårds-fälten skåda på
Ther tig och mig tilredde stå
Oräknelige håfwor

Med fagert löf är grenen full
Then swarta jorden all sin mull
Med liflig grönsko kläder,
The täcka blommors menighet
I större prackt och härlighet
Än Salomo upträder.

Genom införande i Arndts »Sanna Christendom» blev denna psalm redan på 1700-talet bekant i vida kretsar bland vårt folk. I den efter författarens bortgång utgivna sångsamlingen »Helgonens Grönskande Ben uti Grafwen» (Reval 1726) har den fromme lagmannen *Jonas Rothåf* (d. 1721) en hel del översättningar av tyska psalmer, bl. a. av Gerhardts »O Jesu Christ du schönstes Licht» (Mitt skönsta Lius, o JEsu Christ), varur vi citera str. 10 och 12:

Min Salighet, mit Lius, min Tröst,
Min Skatt och sielfwa Lifwet,
Tu har mig åter igenlöst,
Tig har jag mig ock gifwit;
Ty utan tig är idel nöd,
Jag finner mäst hos alla
 bara galla,
Ej annat än som död,
Däri jag måste falla.

Alt hwad som skönt, o Skönste min,
Jag i tin kärlek finner,
Min himla Sol, min Stierna fin,
Min Brunn som evigt rinner,
Mit söta win, mit himla-bröd,
För GUDs thron, då jag träder,
 sköna kläder,
Min fasta ort i nöd,
Då Wårlden mig försmäder.

Didrik Granatenflycht (bokhållare i Statskontoret, d. 1726) som utgav »Trettijo Twå Anderike Psalmer Ifrån Tyska Språket Förswän-

skade» (1726), har däribland upptagit flera Gerhardt-psalmer. Ur julsången »Ich steh an deiner Krippen hier» anföras vi str. 11:

Tag bort det torra hö och strå,
Jag will mig Rosor sökia
Och på thet sätt, jag kan förmå,
Min Herres heder öka.
The skönste blomster wil jag strö
På sängen hans. Bort halm och hö!
Min Printz skal bättre ligga.

Samme översättare har även tolkat passionspsalmerna »Ein Lämmlein geht» (nps 518), »O Haupt voll Blut und Wunden» (nps 520) och den lika sköna »O JEsu Christ, mein höchstes (schönstes) Licht», som han dock ej lyckats så bra med som den förutnämnde *Jonas Rothåf*.

Gerhardts soliga frimodighetspsalm »Ist Gott für mich, so trete» (nps 595) har däremot Granatenflycht givit en delvis ganska god svensk form (»Är Gud uppå min sida»):

str. 3:
Then grund, hwarpå jag bygger,
Är Christus och hans Blod;
Är ty i hoppet trygger:
Han är ju evigt god.
Hos mig i thetta lifwet
Fins intet godt och kiärt;
Men hwad mig JEsus gifwit
Är högsta kärlek wärdt.

str. 15:
Mitt hierta sig högst gläder
Och kan ei sörja mer;
Min Tunga nöjsamt qwäder:
Min Sohl går icke ner.
Then Solen, som mig lyser,
Äst Tu, min JEsu kiär:
Then Frögd mitt hierta hyser
Från Himlen kommen är.

Alla Granatenflychts översättningar intogos sedan i Liscovij

Christelige Fruen-Timmers Andelige Dygde Spegel (1731) såsom ett bihang jämte andra psalmer.

I skolrektorn *Olof Rönigks* översättning av »Fresenii Skriftermåls- och Communion-Bok» (Stockholm 1766) förekomma även några Gerhardt-tolkningar, bl. a. av »Ein Lämmlein», där slutstrofens lydelse kommer märkligt nära den form, som Finska psalmboken äger:

När lefnads-tiden är förbi
Och jag skal hädan träda,
Så låt Titt Blod mitt purpur bli:
Jag wil mig theri kläda.
Thet wara skal min ärekrans,
Mitt Siäla-smycke, Ljus och glans,
Min prakt, mitt silke fina,
Min bröllopsklädnad, Bruda-skrud,
Tå jag som Tin trolofda brud
Får wid Tin sido skina.

I M. J. Rittmeyers Communion-Bok (Sthm 1730) förekommer som ett bihang »Tilökning af Några Anderika Sånger», som uppges vara översatta av *C. J. L.* (den vittre prosten i Tierp *Carl Johan Lohman*, d. 1759). Tio av dessa sånger äro dock hämtade ur 1695 års psalmbok. Men bland de övriga ha ett par Gerhardt-psalmer »O Welt, sieh hier dein Leben» (»O Werld, tin Konung hänger») och »O Haupt, voll Blut und Wunden» (»O Hufwud fult med sweda») omsider efter mycken bearbetning och amalgamering med andra översättningar, bl. a. av *Carl Michael Bellman*, vunnit en plats i 1819 års psalmbok via provpsalmböckerna 1765 och 1793 (nps 90 och 91). Deras nuvarande lydelse, till vilken *Samuel Ödmann* bidragit, ger en rätt god föreställning om hur mycket neologiens tid kunde tillgodogöra sig av arvet från Gerhardt. Det är i själva verket mer, än vad man hos oss i allmänhet torde vara fallen för att tro.

Gerhardts »Befiehl du deine Wege» översattes på sin tid av *Petrus Brask* (»Hemställ din vägar HErran») och av *J. von Düben* (»Befall tu tina vägar»). Den förra översättningen torde *Wallin* ha observerat i *Swedbergs* psalmbok av 1694, som han satte synnerligen högt och någon gång lät sig inspireras av. Det fanns emellertid också en tredje tolkning av denna psalm: »Befall din vägar alla» i en anonym »Samling Af Äldre och Nyare Andeliga Sånger och Werser» (Sthm 1795), som måtte ha verkställts i Sydsverige, enär dess imprimatur utfärdats av Amiralitetskonsistoriet i Karlskrona. En strof må citeras:

Wäg har du alla stunder,
Ej medel tryta dig;
Ditt göromål är under
Och ljus och jämn din stig;
Du inga hinder känner,
Ty du för saken ut,
Befrämjär och verkställer
Ditt fattade beslut.

Denna förtröstanspsalm har väl antagligen i en eller annan av sina tidigare svenska former slagit an på *Wallins* mottagliga sinne och givit honom någon impuls till hans behandling av samma bibliska motiv (Psalt. 37: 5) »Befall i HErrans händer» (nps 224), varvid möjligen även den likstämda »Ist Gott für mich, so trete» kan ha medverkat (224: 8).

Först i samband med 1800-talets nylutherska, nypietistiska och nyortodoxa strömningar vaknade antagligen på kyrkligt ledande håll ett livligare intresse för *Paul Gerhardts* lika trosstarka som formsköna sånger. Sedan dess ha många försök av växlande, stundom betydande värde gjorts att införliva hans mest ansedda psalmer med vår kyrkosång, något varom alla psalmboksförslag alltifrån 1880-talet tydligt vittna. *Emil Liedgren.*